

שבת טיש

מתוך סדרת ספרי "שבת טיש"

ספורים ואגדות פנינים ופרפראות מדות והליכות

פנינים

במדבר סיני (א, א) - במדבר בגימטריה גרים עם האותיות, לרמז שהתורה נתנה דוקא במדבר, כדי שיתבאר הגרים ויתגדלו. (קולו של יעקב)

באהל מועד (שם) - בגימטריה קנ"ט עם הכולל כמנין פסוקי הפרשה, וכמנין נוסריקון התבות באהל המועד היתה בו השראת השכינה, ואחרי החזקת השכינה בו ירדו המלאכי השרת, וקשרו ב' בתרים בראש כל אחד ואחד מישראל, וכן כנוסריקון השבטים היו הולכים בארבעה זנלים במדבר, ועל כל העמים נפלה אימתה ופחד, המן היו אוכלים, בענן פסו, גם באר דמרים הולכת אתם. (אסוד השמן)

כליזכר ללגלגתם (א, ב) - בגימטריה אלו עלידי שקלים כק"ע, שפך נמנו. (תולדות אברהם יצחק)

נשיאי מטות אבותם (א, טז) - נוסריקון אמן, ותבת ראשי שאחריה נוסריקון אמן יהא שמה רבא, וסופי התבות העדה נשיאי מטות אבותם הן מיתה, לרמז שהנזוהר בעגית אמן יהא שמה רבא, פותחים לו שער גן עדן. (כרם ד"ל)

ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דבר הו"ה את-משה בהר סיני ואלה שמות בני-אהרן הכהן נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר (ג, א-ג) - בגימטריה לא מזכיר אלא בני אהרן ונקראים תולדות משה, שלמדן בתורה, שכל המלמד את בן-חברו בתורה הוא כבנו ובאילו ילדו, בדברי חז"ל שבני אהרן נחשבים בני משה. (מגדנות)

מחלי ומושי (ג, כ) - מחלי נוסריקון חכס-לב יקח מצות, ופסוק זה דרשו חז"ל על משה רבנו, והוא מקמו בשם ומושי שעולה בגימטריה משה טוב, כפי שנאמר על משה רבנו ותרא אותו כייטוב הוא. (אור החמה)

זאת עבדת בני-קהת באהל מועד קדש הקדשים (ד, ד) - רמזות כאן שלש המצות המוטלות על נשות ישראל, מנשים באהל תברך, והן נוסריקון קה"ת - קדשה, הדלקת הנר, תרומת חלה, ועליהן זוכות הנשים בקדש הקדשים ליאור באור ה' על פנפי השכינה. (מחנה דן)

בגשתם את-קדש (ד, יט) - נוסריקון אבק, רמז למוקב בספר חסידים על רבנו יעקב ברי"ק, שכבד בזקנו לפני ארון הקדש. (אור משה)

ספורים בפרשה

והנני בני ישראל איש עלימחנהו ואיש עלידגלו (א, נב)

בעיר פינסק התגורר סוחר יהודי בשם מאיר, שבנה בשם 'מ'טשע'. פעמים רבות היה נוסע לפטרבורג הבירה לצרכי מסחרו, ופעם אחת פשקור משם, פגשו ידיד בשם ר' ולויל, שהתענין אצלו על הנעשה בעיר הגדולה. לשמע שאלתו נאנח הסוחר ואמר: "דע לך, שגזרה רעה ממשמשת ובאה על עם ישראל, שכן שמעתי בחצר המלוכה בפטרבורג, כי החליטה יצאה מאת המלכות לגרש את היהודים שמתגוררים בכפרים, ולהעבירם אל הערים הגדולות". זמן קצר לאחר מכן, נכנס ר' ולויל לרבו ה"בית אהרן" מקרלין, והרבי התענין אצלו אילו חדשות שמע ממ'טשע הסוחר ששב מפטרבורג. בלב כבד ספר החסיד את השמועה הקשה, והרבי שקע בשברון-לב. בליל שבת-קדש היה שרוי בדאגה רבה, ולפתע ננער והחל לספר: "בימי של מורי וחותני רבי מרדכי מקרמניץ, החלו השלטונות לגרש את היהודים הכפרים, והוא נשבר מאד מהגזרה וסגר את עצמו בדד. ובליל שבת-קדש, בעת שחותני ישב ליד שלחנו והחל לומר את הפיוט 'כל-מקדש שביעי כראוי לו, כל-שומר שבת כדת מחללו, שכרו הרבה מאד, עצר ושאל מהו השכר? והשיב מיד 'על-פי פעלו' - 'על-פי נעשה ונפעל הכל'. ואמר אני מרדכי, גם-כן שומר שבת, ולכן אומר אני איש עלימחנהו ואיש עלידגלו, ואמנם באותו שבוע בטלה הגזרה". ה"בית אהרן" סים את דבריו והנאספים הבינו, כי בכך פעל ישועה בדרך נס. ואמנם, מיד לאחר שבת התקבלה הבשורה הטובה כי הגזרה התבטלה, וכאשר שמע זאת מ'טשע הסוחר, השתומם ואמר: "דעו לכם שמעשה נסים יש כאן, כי כאשר שהיתי בפטרבורג שמעתי כי הדבר מנוי וגמור אצלם, והנה התבטלה הגזרה בנס".

תולדות אהרן ומשה (ג, א) - שכל המלמד את בן-חברו תורה, כאילו ילדו (רש"י) המשגיח רבי גד איזנר, נודע כאיש חנוך מבהק, ומסירותו לתלמידיו היתה מיוחדת. בנפשו הרגישה הבין לנפש חניכיו, ורגיל היה לומר, כי השיטה הנכונה בחנוך היא להתנהג בגפרור בוער. כשמחזיקים אותו במאזן הוא כבה מיד, אלא יש להטותו ולאפשר לשלכת את התעלה, ואז לישרו אטיאט. וכך היה מפרש את דברי חז"ל "כל המלמד את בן-חברו תורה, כאילו ילדו" - "כל אימת שבא המחנך להעניש את התלמיד, ישנה בנפשו 'כאילו ילדו', כאילו הוא בנו, ויחשב אם גם אז היה מענישו או מותר לו מחמתו עליו".

ה"חקל יצחק" מספינקא, חבב כל תלמיד משיבתו באלו היה בנו יחידו. כמנהג הישיבות בימים ההם, היו התלמידים אוכלים 'מים' אצל תושבי העיר, ובשנים מאחרות יותר אכלו במסעדה שנפתחה בסמוך לישיבה. אולם יום אחד בשבוע, ביום שלישי שהתקבל בו כי טוב, היו כלל תלמידי הישיבה, למעלה ממאה, אורחיו של הרבי בעצמו וסועדים על שלחנו. ספר אחד משרידי התלמידים, כי פעם הסב לסעודה בשלחן הרבי ביום התלמידים, אך עוד לפני שהספיקו לחלק את המנות, נקרא אל אביו שבא לבקרו. המחלקים דלגו על מקומו ולא הניחו בעבורו מנה, אולם פשקור ראה להפתעתו, כי הרבי לא חלק באותו יום שירים כמנהגו, אלא פסה את צלחתו והמתין עד שהתלמיד חזר. אז-אז הושיט לו את צלחתו המלאה כדי שישביע את לבו, מתוך מסירות אבהית וערנות לכל תלמיד כאל בנו.

היה היה

שאו את ראש בלעדת בני ישראל

דברי הרמב"ן פאן: "כי הבא לפני אבי הנביאים ואחיו קדוש ה', והוא נודע אליהם בשמו, יהיה לו בדבר הזה זכות וחיים, כי בא בסוד העם ובכתב בני ישראל וזכות הרבים במספרם. וכן לכלם זכות במספר שימנו לפני משה ואהרן. כי ישימו עליהם עינם לטובה, יבקשו עליהם רחמים", מהיום מקור למנהג החסידים, למסר פתקה לידי הצדיק בצרוף פדיון נפש, להפקד בדבר ישועה ורחמים.

היה זה בשנת תר"ח, בהיות רבי אריה מרדכי רבינוביץ מפוריסוב, אחד מארבעת הארזים שננטע רבי יהושע אשר מפוריסוב בנו של 'היהודי הקדוש' מפשיסחא, אברך צעיר לימים כבן ט"ו, לאחר שהקים את ביתו שנה קדם לכן, עם בתו של רבי אברהם זליג ארליך מנכבדי זולין. כמנהג הימים ההם היה האברך סמוך על שלחן חותנו, ושם זכה ליהנות מאורו של רבי שמשון צוקר מזולין, מהאריות שבחבורת 'היהודי', שגם היה קשור בקשרי חתון במשפחתם. בעקבות חתנו, נסע רבי אריה מרדכי אל רבי יחזקאל מקוזמיר שנודע כאחד מצדיקי הדור 'היהודי' העיד עליו ש"יש לו צורת אברהם אבינו", ואף הוא נמנה בין תלמידי 'היהודי'. היה זה בקר אחד, כאשר לזולין נכנס אדם ודוּף־סערה ובפיו בשורת איוב. "פליט אנוכי מקוזמיר, לאחר שמגפה קשה פרצה בה והארץ משכלת. רבים ממני העיר נמלטים ממנה, ואולם הרבי מסרב לעזובה, שלא להותיר את הצאן ללא רועה". חישמהר יצאו כמה אברכים כדי להפציר בצדיק לעבר לזולין לתקופת־מה, חבי כמעט־רגע עדי־עבר־זעם, ועם היה גם האברך רבי אריה מרדכי, שהיה ראש המדרשים והציע לרבי לעבר לעיר מקלטם עד שוף המגפה. תחלה קבל הרבי את ההצעה, ואולם לאחר שעזן בגמרא הגיע למסקנה כי אל לו להמלט, אלא לשים מבטחו בה' ולחזק את בני עירו בשעת צרה. "יכולים אתם לחזור לביתכם", אמר, ופנה בחביבות לרבי אריה מרדכי בדבר אב אל־בנו: "אולם אתה, אריה מרדכי־לה, אתה תותר פה אצלי". בהלה אחזה באברך: "הלא צעיר אנוכי לימים, וירא אני לנפשי שמא אדבק חלילה במגפה הקשה", אמר בקול רועד, ואולם הרבי הרגיעו ואמר בבטחון מלא: "אל דאגה. אני נוטל אותך על כתפי ועל אחרייתי, ואני מבטיחך בהרצדקי שלא יאירע לך מאומה. אולם תנאי אחד אני מתנה עמו, שלא תצא בכל מביתי ללא רשותי, כדי שלא יאירע לך שום נזק חלילה".

שלשה עשר שבועות רצופים, עשה רבי אריה מרדכי בחדרו של רבי יחזקאל, ואותה תקופה לא משה מזכרנו בלימיו. הוא זכה לראות מקרוב את עבודתו בקדש של הצדיק, והיה עד לתפלות הרבות שערך להצלת בני העיר מהמגפה הקשה. באותם ימים קשים, עמד הרבי ליד החלון הפתוח מחשש הדבקות בגנפי המחלה, והחסידים היו מגישים לו מצעד לחלון את פתקאותיהם כדי להזכר לישועה ורחמים. לאחר קריאת פתקה, היה הרבי מבקש מרבי אריה מרדכי להניח אותה על־גבי השלחן שבחדר, ואולם לעתים הורה לו להניח פתקאות מסומות על שלחן אחר שעמד בפרתים. תחלה לא הבין את פשר השנוי בין הנחת הפתקאות על שני השלחנות, ואולם לאחר שעקב אחר הדבר, התפעם רבי אריה מרדכי לראות עד היכן חזות עיניו הקדושות של הרבי. כל פתקה שהנחה על השלחן הרגיל, היה סמן לטובה והחולה התרפא בדרך גס, ואולם כאשר הרבי מסר גידו פתקה להניחה על השלחן הצדדי, ידע רבי אריה מרדכי כי גורלם של המזכרים בו נחרץ ואין להם עוד תקנה. והנה הגיעה אשה מרת־נפש ודמעתה על־לחיה, ובקשה מהרבי להעמית על בנה שנבקע במגפה. הרבי גנח עמקות למשמע הבשורה האיומה, ובלב כבד הורה לרבי אריה מרדכי להניח את פתקתה על השלחן הצדדי. המחזה המבעית והמצמרר חזר על־עצמו שש פעמים! וזכה אחר זה אבדה האם השפולה את ששת בניה הצעירים במיטב ימיהם, וכל לב נמס לקול בכיתה וצעקתה. והנה הגיעה האם הפסועה לא נתן לתאר, ולבו של הרבי כמעט נקרע מרוב חמלה ורחמים, ואולם למרות זאת סמן לרבי אריה מרדכי להניח את פתקתה השביעית במספר, על השלחן הצדדי. הפעם לא הצליח רבי אריה מרדכי לעמוד במשימה. הוא לא היה מסוגל לבצע את המשימה כפי שנדרש, ובכדים רועדות החליט לעשות מעשה והניח בנשאי את הפתקה על שלחן החיים. והנה נעמד הרבי בסמוך לשלחן זה, כדי להתפלל על החולים המזכרים בפתקאות שנעזרמו עליו, ולפתע עצר את תפלתו ואמר: "אריה מרדכי, האם לא עשית פאן היום משהו? חזרונ התפשט על־פני האברך הצעיר, ובקול רועד נאלץ לספר את אשר עשה. "דע לך", אמר הרבי בקול נוקב, "כי לולא ההבטחה שהבטחתי לך כי אטל אותך על־כתפי, היית נהפך כרגע לגל של־עצמות. היתה לי פאן מלחמה קשה של נפש תחת נפש, ונתייך היו תלויים בחוט השערה. וכי חושב אתה שמדת אהבת ישראל שלי קטנה משלך? אלא שבשעה שמביאים לפני פתקה, רואה אני בה שהיא לאחר גזר־דין, וידי כבולות מלחמשיך רפואה מר־השמים. אולם בהיותך בן לאבד הצדיק, הצלחת להמשיך ישועה לאותו בן יחיד, על־ידי שפך נגזר דינו". הרבי שקע בהרהורים, ולאחר זמן־מה אמר: "אולם התקון שלך יהיה בארץ־הקדש, ולשם תעלה ברבות הימים ותתקע בה יתד נאמן". כחצי יובל שנים לאחר מכן, בשנת תרל"ד, השליך רבי אריה מרדכי מאחורי גוו את אדירת ההנהגה והרבנות בפולין, ועלה לארץ־הקדש. ועליתו זו היא שהצילה את משפחתו מגורל צאצאי אחיו שנספו רבם ככלם בשואה האיומה, ואלו מחלציו יצאה משפחה ענפה בישראל עד ימינו אנו.

מאורות

ישראל מוֹיִזֵּץ ה"אהבת ישראל"
ליום ההולדת ב' בסיון תרצ"ו

מגדולי הצדיקים הנוצעים, מנהיג־דורו ורבו של ישראל, גאון בתורה ומיוחד במדות. נודע באהבתו הגדולה לכל ברי־ישראל, וכה נודע על־שם ספרו ה"אהבת ישראל". הנהיג את עדת חסידיו ויזיץ במשך ג"ס שנים, והשפעתו היתה על רבבות מישאל שהלכו לאורו ונהנו ממנו עצה ותושיה. באישיותו התמזגו מלכיות בית ויזיץ ורזיון, ופעם כשהלך בחצות קרקא, פגשו יהודי זקן שהביט בו ואמר לו שהוא דומה לזקנו השבא קדישא מרזיון. מצערותו נודע בהתמדתו העצומה בתורה, עד שזקנתו חששה לביראותו ובקשה מזקנו ה"צמח־צדיק" שיורזו לנחל בלילה. פעם היה שקוע עם אחיו בלמוד, וזקנם האזין להם מהחלון ונהנה משקידתם. לאחר שזקנם פנימה נהלו הנכדים, אף הרבי הרגיעם ואמר: "סעמה פייטוב סתרה" - כאשר רואים כי התורה טובה וטעמה, אזי לא יכבה בלילה נר' ולומדים לאור הנר באישון לילה... בהיותו בן י"ד, שלחו אביו יחד עם אחיו שהיה אז בן י"ג, להבחין אצל רבי יוסף שאול נתנון שנודע בגאון הדור, ולקבל ממנו סמיכה להוראה. בהגיעם לא גלו מי הם, והרב התפעל מאד מדיעותיהם והעניק להם כתב־סמיכה. פעם בקר זקנם את רבי יצחק אהרן אייזנא מלכוב, והלה אמר לו: "שמעתי שיש לך נכדים שיודעים ללמוד, מדוע אין הם בורחים לי דברי תורה?" והרבי השיבו: "התורה שלנו היא שלא עלימנת להתפאר", ואולם להפצרת הרב בקש מנכדיו לשגר מחדושיהם אל רבה של לכו.

יוסיף דעת

בין הכינויים והחתימות הנחונות למשפחות בישראל למשפחות לבית אבות, הוא מנהג הספרדים לחתום אחר השם את התואר "ס"ט". הספרים שונים ניתנו לפתרון נוטריקון זה, והדעה הרווחת היא שהוא "ספרדי טהור", וכפי שמסביר ח'תורת תמימה כי הכוונה היא לטהרת הייחוס, לאחר שבתקופת האינקוויזיציה בספרד נאלצו רבים להתנצר למראית עין וחיו כנוסטים, אולם אלו שמסרו את נפשם ולא הסכימו לעבור על דת־ישראל אפילו כלפי חוץ, חתמו עצמם 'ספרדי טהור' לומר ששמרו על ייחוסם בטהרה. ויש שהדפיסו כיום סידורים בנוסח עדות המזרה, וכתבו עליהם 'נוסח ס"ט'. אולם דעה זו נדחתה מכך שכבר נמצאה חתימה זו בשו"ת "זכרון יהודה" לרבי יהודה בן הרא"ש, ושם חתומים כמה חכמים בחתימה זו בתקופה שקדמה בהרבה לגירוש ספרד, וגם מכך שהיו חכמים אשכנזים שחתמו בן כגון ה"חכם צבי" ועוד, וכן תימנים כגון המהר"י ועוד. אחרים תרו את הנוטריקון 'סין טין', שהוא תרגום הפסוק בישעיה "דפס וטיט" - 'סין טין' לשון ענוה; ובטעות כתבו רבים שהוא תרגום "עפר ואפר" שבתורה, ובאמת שם מתורגם "עפר וקטם". והרב נאמן ס"ט, כותב על־כך "ויש משתבשים לפרש ס"ט סימן טוב או סין טין, ואולי נכון לפרש ספל טיט בלשון־הקודש, אי נמי סורו טמא, כי בעוונות הרבים בארץ־הקודש סורו טמא קראו למו כידוע... והכל הבל", ולכן הוא קובע כי הוא נוטריקון 'סופיה טב', ומביא ראיה מתימם רבני האבודרהם "דוד בן יוסף ס"ט, בר דוד נ"ע, בן אבודרהם", שמשמע שהתואר נכתב על־החיים ולכן כתבה על עצמו ולא על זקנו שכבר נפטר, ואם הכוונה 'סין טין' לשון הקטנה, הרי הוא פוגע בכבוד אביו. ובאמת נמצא מקור לזה בפסיקתא זוטרתא בראשית: "היינו דאמרי סופר טב - כולך טב", וכן חתם ה'פרי חדש' בחתימתו מלאה 'סופיה טב', ומנצחה גם החתימה 'סין טין' נוטריקון סופיה יאה טב, בלשון בקשה להבא, וכך נהגו חכמי מרוקו לחתום סילטא - סיפה יאה לטב אמן.

את האנשים האלה אשר נקבו בשמות

המעשה התרחש לפני כמאתים שנה בקרקא הגדולה, שהיתה עיר גדולה לאלקים במשך מאות בשנים. אחד מנכבדי העיר היה יהודי בשם ר' צבי הירש ב"ר ישאל פיאסקר, שזכה לשם טוב והיה מוקיר רבנו. החל משנת תר"מ, התמנה לפרנס הקהלה ונשא בעל צרכי העיר, פשהוא מתמסר לבניה ועומד לימינם. הוא זכה גם להשתדל עם גדולי הדור, באשר בנו האחד היה חתן רבי יצחק הכהן מפניטשוב אחיו של בעל "פטר בהנה", והשני חתן רבי יעקב הלוי מוולברום ראב"ד קרקא.

היה זה באחד הלילות בתחלת החדש, כאשר הירח אינו נראה והדרכים חשוכות ואפופות עלטה. שתי דמיות אפלות עשו את דרכן בחשאי בסמטאות הרבע הנוצרי בקרקא, ואם היה אימי עוקב אחריהן, היה רואה כי הצמד יודע את דרכו היטב. פניהם היו מועדות אל המנוה הגדול, כשבלבם תקנה כי המקום שומם ואפשר יהיה להתגנב אליו ראויים. ואכן תקנותם התממשה, ועל-נלקה הצליחו לחדר פניהם מבלי לעורר רחש. בזריות אספו את כלי הפלחון היקרים שבמנוה אל שם גדול, ונעלמו בלעמם שבאו. הגנבים היו תושבי קרקא, שעל-אף היותם נוצריים מבטן ומלכה ואף בקרו לא פעם במנוה כשאר בני אמונתם, לא יחסו שום חשיבות למקום והבינו כי אין כאן אלא אחיות עינים, וכשנזקקו למזון רב לאחר שהפסידו את כספם בעסקאות מפקפקות. החליטו לגנב את כלי הזהב שבמנוה ולמכרם בסתר. הבקר אור, וקרקא הנוצרית היתה כמקרה. השמועה הגיעה גם לאנשי יהודי העיר, אולם הללו לא יחסו לענין כל חשיבות, שכן מה להם ולשקוצי המנוה הנוצרי? אלא שמהר מאד התגלגלו הדברים בלפי יהודי קרקא, וספגה חמורה דחפה על-ראשם. ימים מספר לאחר מעשה הגנבה, העזו הגנבים להציע את שללם לאחד מסוחריו כלי הזהב שבעיר, והלה קשר מיד בין הדברים. עד מהרה השלכו שני הגנבים אל בור הפלג, והפמרים הזעמים הפליאו בהם את מכותיהם. מי נתן להם את העצה לחמס את הפלים שבמנוה? זעקו הגלחים בזעף, והשנים שהיו חדורי שנאת ישראל מאז עמדו על-דעתם, מהרו להטיל את האשמה על היהודים שנזאי נפשם. "לא על דעת עצמנו עשינו את מעשה הגנבה", אמרו בהתגוננות. כשכל גופם דואב מהמכות הנמרצות שקבלו, "שכן שני יהודים מתושבי העיר, הם אלו ששכרו אותנו לבצע את-הגנבה, ובעצתם עשינו מה שעשינו". בסתר להם ידעו הפמרים, כי דגרי שקר בפי הגנבים, ולאמתו של-דבר הם בעצמם יזמו את הגנבה מתחלתה ועד-סופה, אולם הבושה מגנבת בליהם עדין צריכה בבשרם, והפתרון בגלגול העלילה על יהודי העיר, היה בשבילם מוצא של-זהב. הפושעים הוצאו לאלתר מתאם, ובכלויו שוטרים הובלו אל רחוב היהודים שבקרקא. יהודים רבים עברו לפנייהם מבלי לדעת את גדל הסכנה, והנה יצאו מאחד הבתים שני יהודים גבוהי-קומה, וצמד הגנבים הצביע עליהם ללא הסוס. "הנה, אלו שני היהודים ששכרו אותנו לבצע את הגנבה במנוה". ובעוד היהודים עוברים לפנייהם, הטילו השוטרים אוקים בידיהם והובילו תחת משמר כבד אל בית-המשפט. בלחץ אנשי הכמורה שדרשו נקם, לא חקרו השופטים את הענין יתר על-המדה, האזינו בחצי פה לעדות הלסטים, והוציאו את גורדינם של היהודים למות. פחד ובהלה אחזו את יהודי קרקא לשמע פסק-הדין, ובביתם של הנדונים היתה תאניה ואניה. בני המשפחות התרוצצו בין פרקליטים ואנשי משפט, אולם כלם פכרו ידים ביאוש, וטענו כי אפסה כל-תקנה.

וכאן התגלה הפרנס ר' צבי פיאסקר בתבונתו ובמרצו. העלילה השפלה הובאה לידיעתו ביד ישות הנדונים למות, וזעקותיהם שיצאו מקירות לבם החרידות להפגם לעיני הקודה, ולהציל שתי נפשות מישראל מרדת שחת. פעלתו הראשונה היתה השגת ראיון דחוף עם מלך פולין דאז, סטיניסלב פוניאטובסקי. לאחר שגולל לפניו את העלילה בלה, הציע מהלך גאוני שהבירק במוחו במהלך הנסיעה אל ארמון המלוכה, ובחסדי שמים מצא הדבר חן בעיני המלך והוא נתן לו רשות לעשות פטוב בעיניו. עם שובו אל בית-המשפט, כאשר הצו המלכותי בידו, הסתודד מעט עם ראש השופטים, ולאחר זמן-מה הובאו הגנבים לדיון. מדלת צדדית, הכנסו שני יהודים גבוהי קומה, שהושבו על ספסל הנאשמים, וראש השופטים בקש מהגנבים להביט בהם ולזהותם. הגנבים העיפו בשנים מבט קצר, וללא הסוס קבעו כי אלו הם השנים שדרבנו אותם לבצע את-הגנבה, ואין להם בכך כל-ספק. "האם אתם מוכנים להשבע על-כך?" שאל ראש השופטים, והשנים קפצו מיד ונשבעו בקדושי הנצרות, כי אמת בפייהם. לשמע השבועה, הוצפו פניו של ראש השופטים בדם, והוא סמן מיד לאחד השוטרים באולם להכניס את החשודים בפשע. עיניהם של הגנבים קמו מפחד כשגלו כי נשבעו לשקר, שכן בתבונתו אתר הפרנס שני יהודים שהיו דומים במבנה גופם לשני החשודים, ובחסר זהירותם נכלו הגנבים בפח היוקשים. היהודים שחררו מיד, ועל הגנבים הוטל ענש של הגליה לארץ גזרה עם עבודת פרך. יהודי קרקא עלצו לשמע הבשורה הטובה, ושמז של הפרנס ר' צבי נשא לתהלה. גם המלך עצמו השתאה על תבונתו של הפרנס היהודי, ולא את הוקרה שנה את שם משפחתו פיאסקר לשם הפולני פיאסצקי, ובשם זה נקרא צאצאיו תושבי קרקא לדורות. הפרנס ר' צבי הירש נפטר במיטב-ימיו בשנת תקנ"ה, והותיר אחריו רכוש עצום, כשהוא נוטל בצידה את מעשיו הטובים. נכדו שנקרא בשמו, ספר את המעשה לנכדו הביבליוגרף ד"ר חיים דב פרידברג מקרקא, והוא שמרו לדורות בספרו "לוחות זכרון" לתולדות קרקא וחקמיה. ♦

פניני אור החיים

מדברי האור החיים הקדוש על הפרשה

כִּלְיֵי־קוֹדֵי הַלָּוִים וגו' (ג, טו) - רמב"ן ז"ל תמה בדבר שיש לתמונה בו, כי הלוים הן הנה ידיו ה' וקורביו ואשר לא חטאו בעגל ולא נגפו ולא הורגו ולא השקו, ואיך נתמעטו בליכך מכל השבטים שאינם מוציעים במספרם מן חדש לחצי שבט הקטן שבישראל... והבנו בעיני הוא, כי שבט לוי מעשה אחד להם כמעשה עמרם, אשר שלח את אשתו בשביל גזרת הכן הילוד. והטעם, לצד שהיו מענינים ולא נשתעבדו, לא נמס לבבם בליכך לראות נטעיהם משלבים ביאור, כמעשה איש ישראל אשר מצד השעבוד ועל העבודה הוול והוקל בעיניהם ובלבם, לראות ילדיהם מושלבים ביאור. גם שהיו מזלזלים בעצמן לילד ולעובד בשדות ובמחלות הארץ אשר אין אדם נכבד שנפשו מכבדת עליו כשבט לוי עושה בו. וזה כל האות כי עמרם שלח את אשתו, ולא הצרף הכתוב להודיע את הדבר שגם בעמרם לא הגיד הכתוב הענין אלא מהשפלת הענין נודע, וללמד על כל שבטו יצא. וזו היא סבת מעוטם, כי אם אין נדנים אין תשיש. והגם שמצינו שעמרם החזיר גרושתו, אין ללמד ממנו שכלל החזירה, כי הוא זה אשר בא אליו הדבר בגבואה, כמאמר חז"ל באגדה ובדברי הזהר הקדוש בפסוק וילך איש וגו', וכמו שאמרו גסרן בפסוק ונתעבב אחתו וגו' שהלכה לראות מה יהיה בגבואתה. ואם תאמר למה שבט בן-תורה יעשה מעוט פריה ורביה, אולי שדנו בה למען לא יגיע לריק ולא ילד לפקלה, וכיוצא בזה מצינו שאמרו שאסור לשמש משתו בשנת רעבון, הגם שיש שניעית פריה ורביה, ודנו כמורכב לצד כליו הבנים הזכרים נמנעו בליעקר, ומעתה אדרבה עשה ה' עמם גם שנשארו מהם מספר זה, וזה אחר זמן שהיו עסוקים גם הם בפריה ורביה פרו וישרצו יותר מאשר השבטים:

דברי הימים

בג' בסיון ת"צ, נפטר המקובל רבי יוסף אירגאס מליורנו, שנחשב כאחד מגדולי המקובלים והתפרסם בספרו "שומר אמונים" - מבוא לתורת הקבלה, הבני בצורת יוכוח בין שאלת-האמצד בלימוד הגנלה, לבין יהודי המצד בלימוד הסתר ומלמדו את יסודות הקבלה ומתאר תמיהותיו עליה. דמות בלאת היה, גאון בתורה מצעירותו וכבר בגיל י"ח החל ללמוד בקבלה. תוך שבעה שבועות בלבד, הספיק ללמוד את יסודות הקבלה מפי הרב"ד רבי בנימין הכהן ויטאלי, תלמידו של רבי משה זפות שקיבל מתלמיד מהרח"ו. לחם מלחמת חורמה בשבתאי נחמיה חייו חיון שהגיע לליורנו כדי לבקש ממנו הסכמה על ספרו, אולם הוא זיהה מיד כי אין כאן אלא העתקה של הספר השבתאי רזא דמהימנותא' שהשבתאים ייחסוהו לשבתי צבי עצמו, והוא גירשו מיד מן העיר, בסיוע רבני ליורנו שגם פרסמו חרם על חיון. מוחש השפעתו של חיון, כתב רבי יוסף חיבור גדרו בשם 'תוכחת מגולה' ושיגר לאמשרטרם, אולם חיון הדפיס את ספרו בקבלה בו השמיץ את רבי יוסף בדברי הבל וטענותיו נדחו בספר "הצד נחש" שחיבר רבי יוסף, על משקל ספרו של חיון 'הצד צבי', ועל משקל השם חיון שדומה לשם חייא בארמית ומשמעותו נחש, וכן נכתב בחרם שהוציאו גדרו בירושלים בשנת תס"ח "המתועב איש רע מעללים ובלעיל, משרוש נחש יצא צפע, האי חייא בישא". תלמידו רבי מלאכי הכהן בעל "יד מלאכי" הדפיס את תשובותיו בהלכה בספר "דברי יוסף", והנהגותיו על-פי הקבלה נדפסו בספר "פרי מגדים". לאחר שיצא הספר "שומר אמונים" לרבי אהרן ראטה, מכנים את רבי יוסף אירגאס בשם בעל "שומר אמונים הקדמון". בפטירתו היה רק בן מ"ה, וקברו נשתמר בעיר הולדתו ליורנו.

משבח

מטעים

איש ראש לבית אבותיו הוא (ד.א.)

תבת איש מטעמות בטעם תביר, שבאורה לשון שביה והיא מרמזת על מדת הענוה, שבאשר האדם מתנהג בענוה הוא מניע להיות ראש לבית אבותיו הוא, וסוד הכבוד לבוא, ותבת ראש נוסריקון שתקנות אנוש רמה, וכן ראש אותיות שאר מלשון שירים שהוא רמז לענוה, כדברי חז"ל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו. (המאיר לארץ)

הפקד את הלולים עלי משכן הערת (א.א.)

התבות משכן הערת מטעמות בטעמי קדמא ואזלא, לרמז לשומרי התורה ונוטרי העדת שבאים להפקד את האחרים ולהוכיחם, שתחלה צריכים הם להקדים וללכת לתקן את עצמם, ועליהם להתנהג כראוי וכשורה, כדי שלא יאמרו להם בעת תוכחתם 'טול קורה מבין עיניך'. (עטרת צבי)

מנגד סביב לאהל מועד יחנו (ב.ב.)

תבת מנגד מטעמות בטעם וקף גדול שהיא מפרדת מהתבות יחנו בני ישראל שלפניה, והתבות סביב לאהל מועד יחנו של אחריה, כי זה סוד אחדותו של עם ישראל. מצד אחד אין לערב שיטות ומסורות של עדות ישראל, אלא איש על-מחנהו ואיש על-דגלו, אולם בתנאי שבכל יחנו יחדיו סביב אהל מועד, וכל אחד יהיה חלק מהעגול השלם של חקי התורה ומסורת ישראל. (מאיר עיני שירים)

מדגש

במנין ישראל בפרשה נספרו 'כליזכר לגלגלתם', דחינו לפי מספר הנפשות. מכאן נוצר 'מס גלגלת' המוטל על כל אזור בשנה בלי להתירם להפנותו. הגלגלת משמשת בתורה במשמעות ראש אדם חי, אולם כבר בתנ"ך נמצאת גם המשמעות של ראש אדם מת במשמעות הרווחת, כמו במקרים 'כי אטיגלגלת והרגלים וכפות הידים', ובשפטים 'ותשלה וגו' על-ראש אבימלך ותריץ את-גלגלתו'. גם בגלשון חז"ל משמשת הגלגלת לראש אדם מת, כמוכב באבות 'אף הוא ראה גלגלת אחת שצפה על פני המים'. במדרש דרשו חז"ל את הפסוק בקהלת 'ותריץ גלת הזהב' זו גלגלת, וכתבו המפרשים שמפני שהיא עגלה לבן נקראת גלה, ומפני השיבותה שהיא ראש לכל האברים נחשבת כזוהב שהוא החשוב שבכלם. אחרים משייכים אותה לשרש גל'ל כפסול, או לנגל'ל המרבע.

ממלח

רבי יואל מסתמך היה לועג על הפסחים על-שתי הסעופים, באין להם דרך סלידה ללא חת. וכך אמר פעם בהיותו באורשיוא בשנת תרצ"ז: "בפרשת במדבר נאמר, שבנסע המחנה נתנו כסוי עור תחש על ארון העדת, וחז"ל נחלקו אם התחש שבימי משה טמא היה או טהור. והדבר תמוה, מדוע בקשו חז"ל למקבש שהתחש היה טמא? אלא שהתחש היה מתפאר בגוונים שלו, ולכן מתרגם אנקלוס 'ססגונא' - ששה גוונים, ואס"רן לא יפלא שחשבוהו לדבר טמא, כי לאמת יש רק גון אחד, וזי שיש לו כמה גוונים ודעות, אינו אלא איש טמא העטוי במעיל תחש..."

פרשת במדבר נקראת תמיד לפני חג השבעות, וכשם שעוסקים בהלכות החג טרם בואו, כך יש לעסוק במדת השלום טרם בוא חג השבעות, שבו קבלו ישראל את התורה הקדושה 'כאיש אחד בלב אחד', והחיד"א מצא רמז לכך בתבות שבשם הפרשה 'במדבר סיני' שהן בגימטריה בשלום.

בין רבי ברוך ממז'בוז' ורבי לוי יצחק ממרדכיטשוב גבה טורא, ואף שלמראית עין היה נראה כי יש מחלוקת ביניהם, הרי שדברים עמוקים היו בדבר, ואלו שהתערבו בענין לא נקו משמים. פעם בא אחד וספר לרבי ברוך, כי ראה את הרב ממרדכיטשוב מביט בשעונו באמצע 'כתר', ובקש להביא את ריחו של רבי לוי יצחק. נענה רבי ברוך ואמר: "שוטה שכמותך, אין לך משג בגדל מעלתו של הצדיק. תפלתו כה נלהבת, עד שנשמתו כמעט ופזרחת מגופו מרב דבקות בבורא יתברך, ולכן הביט בשעונו כדי להשיב נפשו בעולם הקמרי, ולא יסתלק חלילה מר'העולם". וכן מספרים על האדמו"ר הזקן בעל התניא, שגם עמו היה רבי ברוך בחלוקי דעות, וכאשר בקש אחד מחסידיו של בעל התניא לעמוד לצדו, הורה לו רבו לבל יכניס עצמו בין ההרים הגבוהים כדי שלא יקוה באש המחלוקת. לאחר תקופה הזכיר לו רבו את הדבר, ואמר: "אם חושב אתה שהיתה זו מחלוקת פשוטה, איך אלא טועה, אלא היה זה המשך המחלוקת בין שאול לדוד".

רבי זרח ברומן, היה מגדולי ירושלים וגאונים, ועסק רבות בגמילות-חסדים ובהקבאת שלום בין אדם לחברו ובין איש לאשתו. מסירותו הגדולה לשלום היתה לסמל ודגמה, עד שהיו מכנים אותו 'ר' זרח עושה השלום'. פעם התכבד בסנדקאות אצל אחד משומעיו-לקחו, אולם כאשר היה בדרכו להתכבד במצוה הגדולה, נודע לו על משפחה מסימת שדיריזברים התגלע בין בניה בענין מסים. מיד דחה רבי זרח את הסנדקאות, ופנה למקום הריב כדי להשלים בין הצדדים.

רבי שמעון שקופ בעל "שערי ישר", שנודע כאחד מגאונים דורו, ישב פעם בתקופת נפש בין עצי היער, והגה בתורה במנוחת הנפש. לפתע הגיעו לאזניו קולות של שני ילדים שמריבה התגלעה ביניהם על צעצוע מסים שמצאו, וכל אחד טען כי הוא המוצא הראשון. פנה אליהם הרב, והחל לדבר על-לבם ברה ובנעימות, כשהוא מסביר להם במאור פנים כי בסגיה זו כבר דנו האמוזארים בגמרא בשאלת 'שנים אוזנים בטלית', והאריך לפיסם להניח דעתם, עד ששב השלום עליהם.

רבי יוסף חיים זוננפלד, היה נוהג לשהות מדי יום בבית-הכנסת לאחר סיום תפלת שחרית, כדי ללמד את סדריו הקבועים. ורק לאחר מכן פנה לביתו לפת-שחרית. בקר אחד, שמע את אחד המתפללים, שהיה תלמיד חכם מפלג אף היה תקיף בדעתו, ביצע הוא מספר לחברו על פלוני מלומדי ושיבת 'תורת חיים', שמתסר בבית-הרפואה 'שערי צדק' ובדעתו לבקר. 'אולם, אני לא אקבל בשום אופן את החלוק הקבן שהשוער נותן לכל מבקר, בהתאם להוראתו של הרופא ר' משה וולף, מוסד בית-הרפואה', אמר האיש לחברו, 'שכן בגדי נקיים ללא רבב, ואין כל סבה שאלבש בגד שכבר לבשוהו רבים אחרים לפני. ואם יכול אני להבין כי הדבר מצדק לגבי אנשים שונים שבאים לבקר בבית-הרפואה בבגדים צואים ומכתמים, אולם אני אני-ידעת ובגדי צהרים ונקיים, ולכן לא אתירם לבקשתו של שומר הפתח'. רבי חיים שמע את הדברים, וכיון שהפיר את תקיפותו של האיש וידע כי יעמד על שלו, החל לחשש שמא יגרם הדבר למחלוקת ועגמת נפש, כאשר האיש לא ירצה למלא אחר דרישתו של השוער, וגם אם יעלה בידו להכנס, מיד יגרש בידו הרופא הקפדן, וכדי בדיון וקצף. המשיך רבי חיים בלמודו, וכאשר הבחין כי האיש פונה לצאת מבית-הכנסת, קם ממקומו ואמר לו: "שמעתי שתלמיד-הכם פלוני שוכב ב'שערי צדק'. שמא עלה בדעתך לבקר? ואס"ר, הבה ונלך יחד". שמח האיש על ההצעה, שכן לכבוד יחשב לו להתלוות לרבה הנערץ של-ירושלים, וכאשר בקש לשפר פרפרה עקב המרחק הגדול מן העיר העתיקה עד 'שערי צדק', מנע זאת רבי חיים ממנו והלך ברגליו את כל הדרך הארוכה. עם התקרבם לשער בית-הרפואה, הזדרז רבי חיים ברב חקמתו ופקחותו, צעד בזורזות קדימה, ובקש מהשומר שני חלוקים צהרים. בראשון התעטף במהירות, ואת השניה הושיט לבקר לליתו...

רבי שלמה זלמן אוירבך היה ידוע במדותיו הנאצלות וברדיפתו אחר השלום, ולא לחנם היה אהוב על כל שבטי ישראל לכל-גונו, בהיותו נוח לבירות והלך בתבונה נגד רוחו של כל-אחד. אולם כאשר נודע לו על מוסד מסים, שהעמידו בראשם מנהל אחד שלדעתו לא היה לטובת המקום, לא הסס לגלות דעתו ברבים כי המנוי אינו ראוי ויש לבטלו. יום אחד הרהיב אותו אדם שהתמנה למנהל המוסד, ועלה לבקר את רבי שלמה זלמן בעצמו בביתו. חשש גדול מלא את לבו למראה תגובתו של הרב, אולם לפליאתו קבלו רבי שלמה זלמן בסבר פנים יפות, ואף פברו למעלה מערב פשהו מלווה ביציאתו כאחד מגדולי הרבנים. בשיחתו הסביר לו רבי שלמה זלמן, כי הוא לא מנהל מערכה אישית נגדו חלילה, אלא טובת המוסד עומדת לנגד עיניו ולדעתו הוא אינו האיש המתאים לנהלו. לאחר ששב רבי שלמה זלמן הביתה, קרא לבני-ביתו ואמר להם: "יודעים אתם מדוע בפדתי את האורח יותר מן הראוי לו? מפני שבזאת הפצתי ללמד אתכם לקח ומוסר, ביצע מנהלים מחלוקת אמתית לשם-שמים בלבד, ללא שום פניה אישית".

"ונשיא לבני אשר פגעיואל ב'רעכרן". כך מתבאר הקתוב בדרך צחות: יש לך אדם שהוא 'פגעיואל', דחינו שהוא מפציר תדיר בתפלה לפני ה', ומפגיע בו בבקשות ובתחנונים. אולם לאמתו של-ידבר אינו אלא 'ב'רעכרן' - הוא עוזר ישראל, ותפלתו תפלת שוא... (רבי ישראל מוויילעדניק)